

Коваленко О., к.філол.н., доцент кафедри української та іноземних мов

Ханецька А., ст. викл. кафедри української та іноземних мов

Одеський державний аграрний університет

e-mail:kovalenkooday@ukr.net

antoninahanetskaya@gmail.com

ОСМИСЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ В РАННІЙ ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Шукаючи відповіді на запитання своєї сучасності, Тарас Григорович звертається до багатого досвіду українського народу. Природно, що в історичному минулому України він захоплювався багатовіковою героїчною боротьбою народних мас за національне визволення. Варто зазначити, що Т. Шевченко частково ідеалізував гетьманів та й саму Січ. Він не завжди усвідомлював, що історія України – то не тільки боротьба з зовнішнім ворогом, але й внутрішні суперечності в середовищі самих українців. Однією з причин, чому присутня ідеалізація минулого України в ранніх творах Т. Шевченка, є стан тогочасної науки, характер тлумачення історії України в працях, з якими був обізнаний поет.

«Козацтво за формою і змістом є різновидом європейського лицарства і своїм корінням сягає княжої доби, тобто є спадкоємцем дружинно-лицарських традицій Київської Русі» (1, 207). До того ж, бачучи уярмлену царизмом Україну, Т. Шевченко особливо гостро відчував потребу свого народу в свободі, потребу того ідеального героя, який виборює незалежність. Отож, і не дивно, що Кобзар з таким пієтетом ставився до минулого навіть дещо гіперболізуючи позитивні начала в ньому. Із глибокою переконаністю в силі українського народу, в його безсмерті, символами яких є наша пісня, мова, поет стверджує:

От де, люде, наша слава,
Слава України! [4, т. 1, 60].

У процитованих рядках поезії «До Основ'яненка» гостро відчувається біль душі мислителя за минувшиною і в той же час у їхньому змісті ми знаходимо звернення до нащадків із закликом зберігати націю, захищати честь і гідність, бо саме ми, українці, повинні тільки пишатися скарбами, що нам дістались від пращурів, але й боронити їх славу та зберігати пам'ять про них. Осягнення історії українського народу та нашої державності набуло в поетичній творчості мислителя наскрізного характеру, що постійно виявляється в діалектиці внутрішнього і зовнішнього конфліктів філософа. Так, силу екзистенційного конфлікту Т. Шевченко передає за допомогою системи персоніфікації: очерети питають у Дніпра, могили – у вітру, тирса – в степу, чайки – в моря одне й те ж: « Де козаки? » Продовженням теми зображення бойових запорожців також є й поема «Іван Підкова». Особистість І. Підкови – це синтез якостей сміливого отамана, якого дуже шанують побратими, це герой, що очолював походи проти турків до Царгорода:

Висипали запорожці —

Лиман човни вкрили... [4, т. 1, 62].

Хоча в поемі поет не називає свого героя, але він має неперевершений авторитет, про нього постійно говориться з повагою. Т. Шевченко, змальовуючи образ І. Підкови, твердо вірив, що дух народу не можна знищити, бо такі постаті, як І. Підкова, безсмертні, їх дух вічний. За своїм ідейним спрямуванням і художніми особливостями твір має багато спільного з іншими ранніми поезіями Т. Шевченка, в яких порушувалась тема минулого України.

Ще одним шедевром періоду ранньої творчості молодого Тараса Григоровича стала поема «Гамалія», яка тематично дуже близька до поеми «Іван Підкова». Саме в ній поет вперше звертається до змалювання козацьких морських походів, які очолює козак-ватажок Гамалія, котрий безстрашно йде визволяти «вольних» духом своїм, суттю своєю, але поневолених козаків. Його нічого не лякає: Босфор, море, фортеці султана, лише має він до Бога одне прохання:

Не дай пропасти на чужині,

В неволі вільним козаком [4, т. 1, 177].

Свого героя Гамалію автор зображує надзвичайно романтично: віддає йому всю народну відвагу, сміливість, вміння «приручати» сили природи. Через усю поему стрижнем проходить мотив нездоланності козацького героїства.

Увесь твір насичений гіперболами, що передають могутні почуття слуховими образами. Вміло використав поет і алітерацію на «р», що дає відчуття звуку бою:

Реве гарматами Скутара,

Ревуть, лютують вороги... [4, т. 1, 177].

Аналізуючи зображення національної героїки раннього періоду творчості Т. Шевченка, не можемо обминути поему, що стала визначним твором—поемою «Гайдамаки». Героями творів виступає повсталий народ, саме йому відводить вирішальну роль поет у вступі, де зазначає, що всі правителі смертні, а народ — ні! Роздумуючи про гайдамацький рух, Т. Шевченко стоїть на боці гайдамаків, у них він бачить не розбишак, а героїв, вартих п'єдесталу. Героями стають Ярема —представник «сіряків» і ватажки М. Залізник та І. Гонта. Поет переконаний, що рух гайдамаків —загальнонаціональний :

Жінки навіть з рогачами

Пішли в гайдамаки [4, т. 1, 103].

Образ Яреми Галайди —це втілення реальних рис народу, його менталітету і характеру в особистості окремої людини. І водночас у героїко-романтичному дусі Т. Шевченко малює його зростання, демонструє, як під час повстання вирости крила в героя. Про Ярему свідчить також розповідь його коханої Оксани:

...кати —ляхи

трусилися, мліли,

Як хтось скаже про Галайду [4, т. 1, 116].

Звичайно, поет зобразив Ярему в романтичному дусі, гіперболізувавши його мужність, відвагу, нездоланність і силу ненависті до ворогів. Цим художнім прийомом філософ констатує непохитну істину про вічність українського народу :

Придбав Максим собі сина
На всю Україну... [4, т. 1, 118].

У «Гайдамаках» Шевченко розкриває внутрішній світ ліричного героя через його конфлікт із зовнішнім світом .З любов'ю звучать слова Т. Шевченка: «батько Максим», «сизий орел», «батько Іван»... З неприхованою гордістю поет зображує їх на полі бою, вони –герої, наділені надзвичайними рисами, вони підняли народ на боротьбу і самі ведуть його з вірою в перемогу. Не зупинився поет і перед тим, щоб показати вірність ватажка присязі, вималювавши сцену страти своїх дітей:

Поцілуйте мене, діти,
Бо не я вбиваю,
А присяга. Махнув ножем...[4, т. 1, 120].

Це постійне екзистенційне враження переходить усі межі людського переживання героєм своєї трагедії. Т. Шевченко сягає шекспірівської глибини трагізму. Екзистенційний конфлікт розуму й серця передають глибинні почуття героя. Його Гонта – не кат, а людина глибоких трагічних почуттів, батько, який, вбивши власних дітей, катується цим, ховаючи їх по-християнськи, звертається до них зі словами любові:

Дивітеся: ви за неї
Й я за неї гину... [4, т. 1,123].

Упродовж усього твору відчувається діалог автора й героїв у відступах, епілозі, вступі до поеми, ніби автор прагне вкласти все найцінніше в своїх героїв. Т. Шевченко з болем говорить про кривавицю повстання, про різанину, про те, як умилися кров'ю брати-слов'яни (поляки й українці), він осуджує ці трагічні крайнощі в боротьбі й водночас бачить трагічну необхідність саме кривавого варіанту повстання. Поема побудована на гостро контрастних сценах, на незвичайних асоціаціях, про силу і значення яких так точно сказав І. Франко: «Поет навмисно завдає труднощі нашій уяві, щоби розбурхати її, викликати в душі те саме занепокоєння, напруження, ту саму непевність та тривогу, яка змальована в його віршах. Пориваючи нашу уяву від звичайних до незвичайних асоціацій, він осягає один з наймогутніших способів поетичного малювання – контраст» [3, 100-101].

Із художнього відтворення минулого, здебільшого вираженого за допомогою внутрішнього конфлікту, наповненого силою переживань і почуттів, у період ранньої творчості Кобзаря народжувались нові мрії самого народу. Завдання освітян, на нашу думку, глибоко вивчати спадок мислителя: філософський, літературний, історичний і патріотичний, осягати його сучасне значення, майстерно і ефективно реалізовувати у житті.

Список джерел:

1. Історія української культури: навчальний посібник / О. П. Сидоренко, С.С. Корлюк, В. В. Власов та ін.; за ред. О. П. Сидоренка – К.: Освіта України, 2014. – 576.
2. Філософія: підручник / за ред. О. П. Сидоренка. – К.: Знання, 2008. – 891 с. – (Вища освіта XXI століття).
3. Франко І. Я. Із секретів поетичної творчості. –К.: Рад. письменник, 1962.– 192 с.
4. Шевченко Т. Г. Твори: У 5-ти т. –Т. 1. – К.: Дніпро, 1984, –351 с.